

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**ЕКСПЕРТ:
ПАРАДИГМИ ЮРИДИЧНИХ НАУК
І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

**EXPERT: PARADIGM OF LAW
AND PUBLIC ADMINISTRATION**

№ 1 (33), 2025

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Експерт: парадигми юридичних наук
і державного управління
Видається з 2018 року
Періодичність: 4 рази на рік
Друкується за рішенням Вченої ради
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 3 від 26.03.2025)
Видання є таким, що реферується в міжнародних
та вітчизняних наукометричних базах:
Index Copernicus, ResearchBib,
Turkish Education Index, Polish Scholarly Bibliography,
Google Scholar, “Україніка наукова”, ESJL.
Реєстрація суб’єкта у сфері онлайн-медіа: Рішення
Національної ради України з питань телебачення і
радіомовлення № 3053 від 07.11.2024 року. Ідентифікатор
медіа: R40-05594.
Суб’єкт у сфері онлайн-медіа – Приватне акціонерне
товариство «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна
Академія управління персоналом» (вул. Фрометівська, буд.
2, м. Київ, 03039, iapm@iapm.edu.ua, тел. (044) 490-95-00).
Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 № 1643 (Додаток 4) журнал включено
до Переліку наукових фахових видань України
у категорії «Б».
Спеціальності: D8 – Право, D9 – Міжнародне право.
Статті у виданні перевірені на наявність плагіату
за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.
Відповідальність за зміст, достовірність фактів, цитат,
цифр несуть автори матеріалів. Редакція залишає за
собою право на незначне редагування і скорочення
(зі збереженням авторського стилю та головних
висновків). Редакція не завжди поділяє думки авторів
та не несе відповідальність за надану ними інформацію.
Матеріали подано в авторській редакції.
Передрук — тільки з дозволу редакції.
Адреса редакційної колегії:
ПрАТ “ВНЗ “Міжрегіональна Академія
управління персоналом”
вул. Фрометівська, 2, Київ, Україна, 03039
Офіційний сайт видання:
www.journals.maup.com.ua/index.php/expert

Expert: paradigm of law and public administration
Published from 2018
Pereodisity: 4 times a year
Published by the decision of Academic council of
Interregional Academy of Personnel Management
(Protocol № 3 from March 26, 2025)
Collection is included to the international
and domestic scientometrics databases Index
Copernicus International, ResearchBib, Turkish Education
Index, Polish Scholarly Bibliography, Google Scholar,
“Україніка наукова”, ESJL.
Registration of online media: Decision of the National Coun-
cil of Television and Radio Broadcasting of Ukraine: Decision
No. 3053 as of 07.11.2024. Media ID: R40-05594.
Media entity – Private Joint-Stock Company «Higher
education institution «Interregional Academy of Personnel
Management» (03039, Kyiv, Frometivska str., 2, iapm@iapm.
edu.ua, tel. (044) 490-95-00).
According to the Order of the Ministry of Education
and Science of Ukraine (Annex 4), the journal is included
in the List of scientific professional publications of Ukraine,
which have been assigned the category «B».
Subject Areas: D8 – Law, D9 – International law.
The articles were checked for plagiarism
using the software StrikePlagiarism.com developed
by the Polish company Plagiat.pl.
The authors are responsible for the content,
accuracy of the facts, quotes, numbers. The editors reserves
the right for a little change and reduction
(with preservation of the author's style and main
conclusions). Editors can not share the world views of the
authors and are not responsible for the information provided.
Materials filed in the author's edition.
Reprinting — with the editorial's permission strictly.
Address of the editorial board:
Interregional Academy of Personnel Management
Str. Frometivska, 2, Kyiv, Ukraine, 03039
Official site:
www.journals.maup.com.ua/index.php/expert

Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління : збірник. № 1 (33), 2025. Київ : ПрАТ
“ВНЗ “Міжрегіональна Академія управління персоналом”, 2025. 74 с.

Головний редактор

Щокін Ростислав Георгійович, доктор юридичних наук, професор, Президент Міжрегіональної Академії управління персоналом

Члени редакційної колегії:

Яблонська-Бонса Йоланта, професор, доктор юридичних наук, керівник кафедри теорії, філософії та історії права Академії Леона Козьмінського в Варшаві, головний редактор часопису «Критика права» (Республіка Польща)

Міхальський Томаш, доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету, Гданськ (Республіка Польща), tomasz.michalski@ug.edu.pl

Ніколас Шмітт, кандидат наук, старший науковий співробітник Інституту федералізму Університету Фрібургу (Швейцарія), Nicolas.schmitt@unifr.ch

Перцев Роман Валерійович, кандидат юридичних наук, відділ ідентифікації та криміналістики (DIFC) Поліція Ізраїлю, Єрусалим (Ізраїль)

Вечорек Лешик, доктор хабілітований, доцент, завідувач кафедри кримінального права, кримінології та криміналістики Факультету юридичних і суспільних наук Університету ім. Яна Кохановського в м. Кельц (Республіка Польща), wieczorekleszek@op.pl

Яскренія Єжи, професор, доктор хабілітований (Dr Hab), декан Факультету юридичних і суспільних наук Університету ім. Яна Кохановського в м. Кельце, завідувач кафедри конституційного, європейського і міжнародного публічного права, Віце-президент Правління Польського Товариства конституційного права, Спікер Товариства Польських парламентаріїв, член Правління Європейського Товариства колишніх парламентаріїв Ради Європи (FP-AP) в Парижі (Республіка Польща), jerzyl@hot.pl

Акімова Людмила Миколаївна, доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України, професор кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування, l_akimova@ukr.net

Якимчук Аліна Юрївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування, alinayakim@ukr.net

Заросило Володимир Олексійович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом

Сопілко Ірина Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Національного Авіаційного Університету

Кисленко Дмитро Петрович, доктор педагогічних наук, кандидат юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського

Хаджирарева Світлана Костянтинівна, доктор наук з державного управління, професор, заступник директора Української школи урядування

Рябцев Геннадій Леонідович, доктор наук з державного управління, професор, професор Києво-Могилянської школи врядування, головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень

Яровой Тихон Сергійович, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна», tikhon_9563963@ukr.net

Барабаш Юрій Григорович, доктор юридичних наук, професор, проректор з навчальної роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Скрипник Олександр Васильович, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України

Губанов Олег Олександрович, доктор юридичних наук, професор, доцент кафедри службового та медичного права, Навчально-науковий інститут права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Нестерович Володимир Федорович, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, mail@lduvs.edu.ua

Тимошенко Юрій Петрович, кандидат юридичних наук, професор, заступник директора Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом

Швець Катерина Павлівна, доктор наук з державного управління, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін та міжнародного права Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого, проректор, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Муравйов Кирило Володимирович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Нестор Віталій Романович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії держави і права та конституційного права Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Амелін Олександр Юрійович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Адам Адріан Останек, доктор наук, доктор габілітований, професор Військового технологічного університету (Республіка Польща)

Мануель Давид Массено, доцент Політехнічного інституту Бежа (Португалія)

Агнешка Шпак, доктор габілітований, професор кафедри міжнародної безпеки Інституту досліджень безпеки, Торунь (Республіка Польща), szpak@journals.maur.kiev.ua

Олександра Леткова, доктор права, доцент, юридичний факультет Університету Матея Бела, Банська Бистриця (Словаччина)

Мартін Белтран Сауседо, кандидат наук, професор, юридичний факультет Abogado Ponciano Arriaga Leija, Автономний університет Сан-Луїс-Потосі (Мексика)

Chief Editor

Shchokin Rostyslav Heorhiiovych, Doctor of Law, Professor, President of the Interregional Academy of Personnel Management

Members of the editorial board:

Jablonska-Bonsa Jolanta, Professor, Doctor of Law, Head of the Department of Theory, Philosophy and History of Law of Kozminski University, Editor-in-Chief of Critique of Law (Republic of Poland)

Tomasz Michalski, Doctor of Science, Associate Professor at the Department of Geography of Regional Development, University of Gdansk, Gdansk (Republic of Poland), *tomasz.michalski@ug.edu.pl*

Nicholas Schmitt, PhD, Senior Researcher at the Institute of Federalism, University of Friborg (Switzerland), *Nicolas.schmitt@unifr.ch*

Pertsev Roman Valeriiovych, PhD (Law), Division of Identification and Forensic Science (DIFC) of Israel Police, Jerusalem (Israel)

Vechorek Leshyk, Doctor Habilitated, Associate Professor, Head of the Department of Criminal Law, Criminology and Criminology, Faculty of Law and Social Sciences, Jan Kochanowski University of Kielce (Republic of Poland), *wieczorekleszek@op.pl*

Yaskrenia Jerzy, Professor, Doctor Habilitated (Dr. Hab.), Dean of the Faculty of Law and Social Sciences, Jan Kochanowski University of Kielce, Head of the Department of Constitutional, European and International Public Law, Vice-President of the Board of the Polish Society of Constitutional Law, Speaker of the Society of Polish Parliamentarians, Member of the Board of the European Society of Former Parliamentarians (FP-AP) in Paris (Republic of Poland), *jerzyj@hot.pl*

Akimova Lyudmyla Mykolayivna, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Honored Education Worker of Ukraine, Professor at the Department of Financial and Economic Security of the National University of Water Management and Nature Resources Use (Ukraine)

Yakymchuk Alina Yuriyivna, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Public Administration, Documentation and Information Activity of the National University of Water Management and Nature Resources Use, *alinayakim@ukr.net* (Ukraine)

Zarosylo Volodymyr Oleksiovych, Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Law-Enforcement and Anti-Corruption Activities of the Educational-Scientific Institute of Law named after Volodymyr the Great, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine)

Sopilko Iryna Mykolayivna, Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Dean of the Faculty of Law of the National Aviation University (Ukraine)

Kyslenko Dmytro Petrovych, Doctor of Pedagogy, PhD in Law, Professor, Leading Researcher, National Defence University of Ukraine (Ukraine)

Khadzhiradeva Svitlana Kostiantynivna, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Deputy Director of the Ukrainian School of Government, Head of the Center for Evaluation of Candidates for Civil Service Positions (Ukraine)

Ryabtsev Hennadiy Leonidovych, Doctor of Science in Public Administration, Ph.D., Professor, Professor at Kyiv-Mohyla School of Government, Chief Researcher at the National Institute for Strategic Studies (Ukraine)

Yarovoy Tikhon Serhiiovych, Doctor of Sciences in Public Administration, Ph.D., Professor, Professor at the Department of International Relations and Political Consulting of the Institute of Law and Public Affairs, Open International University of Human Development "UKRAINE", *tikhon_9563963@ukr.net* (Ukraine)

Barabash Yurii Hryhorovych, Doctor of Law, Professor, Vice-Rector for Academic Affairs of Yaroslav Mudryi National Law University (Ukraine)

Skrypniuk Oleksandr Vasyliovych, Doctor of Law, Professor, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Deputy Director of V.M. Koretsky Institute of State and Law of NAS of Ukraine (Ukraine)

Hubanov Oleh Oleksandrovych, Doctor of Law, Professor, Associate Professor at the Department of Service and Medical Law, Educational and Research Institute of Law, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)

Nesterovych Volodymyr Fedorovych, Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Department of State and Law Disciplines of Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko, *mail@lduvs.edu.ua* (Ukraine)

Tymoshenko Yuriy Petrovych, PhD in Law, Professor, Deputy Director of the Educational-Scientific Institute of Law named after Volodymyr the Great, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine)

Shvets Kateryna Pavlivna, Doctor of Sciences in Public Administration, PhD in Law, Associate Professor, Professor at the Department of Civil Law Disciplines and International Law of the Educational-Scientific Institute of Law named after Volodymyr the Great, Vice-Rector, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine)

Muraviov Kyrilo Volodymyrovych, Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of Administrative, Financial and Banking Law of the Educational-Scientific Institute of Law named after Volodymyr the Great, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine)

Nestor Vitalii Romanovych, Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of Theory of State and Law and Constitutional Law of the Educational-Scientific Institute of Law named after Volodymyr the Great, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine)

Amelin Oleksandr Yuriiovych, PhD in Law, Associate Professor, Professor at the Department of Law Enforcement and Anti-Corruption Activities of the Educational-Scientific Institute of Law named after Volodymyr the Great, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine)

Adam Adrian Ostanek, DSc, Dr. Hab., Professor at the Military University of Technology (Republic of Poland)

Manuel David Masseno, Associate Professor, Polytechnic Institute of Beja (Portugal)

Agnieszka Shpak, Dr. Hab., Professor at the Department of International Security, Institute of Security Studies, Torun (Republic of Poland), *sypak@journals.maup.kiev.ua*

Alexandra Letkova, JUDr., Associate Professor, Faculty of Law Matej Bel University, Banska Bystrica (Slovakia)

Martín Beltrán Saucedo, PhD, Full Professor, Faculty of Law Abogado Ponciano Arriaga Leija, Autonomous University of San Luis Potosí (Mexico)

Аганін Б. Ю.

Окремі види небезпеки у процесі розміщення відкритої інформації у різноманітних джерелах та і мережі інтернет..... 6

Бантишев О., Стрельбицька Л., Стрельбицький М.

Окупанти – злочинці: об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, що ними вчиняються в Україні в умовах повномасштабної війни.....12

Габ М. І., Тьомашівський М. О.

Штучний інтелект у юриспруденції: ефективність, точність і демократизація правосуддя..... 23

Зуб А. А.

Застосування безпілотних технологій для охорони об'єктів критичної інфраструктури..... 28

Кірін Р. С., Баранов П. М.

Класифікація суб'єктів експертно-гемологічних правовідносин.....33

Нестеренко А.

Цифрові гроші та фінансова система: регулювання, переваги та ризики..... 44

Пилипченко О. О., Семенець-Орлова І. А.

Проблеми забезпечення прав людини в контексті сучасних міграційних тенденцій.....52

Сервецький І. В., Сушко О. В.

Історичні засади боротьби з корупцією..... 59

Суслін С. В.

Правові аспекти міжнародного співробітництва України у сфері протидії інформаційним загрозам в умовах воєнного стану.....67

Сервецький Іван Васильович,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри національної безпеки Інституту безпеки ім. Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональної Академії управління персоналом», вул. Фрометівська, 2, м. Київ, 03039; siv2055@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-5713-8911>

Сушко Олександр Володимирович,

аспірант кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональної Академії управління персоналом», вул. Фрометівська, 2, м. Київ, 03039; eninpoker1917@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0008-2602-6328>

ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз діяльності Національно-визвольної боротьби козацтва на теренах України. Розглянуто, окремі питання діяльності гетьманської держави та особливості формування взаємовідносин між козацькою старшиною і козаками.

З'ясовано вразливість нового державного утворення, що формувалось під керівництвом Гетьманату і яке це мало значення на формування демократичного устрою Української держави.

Основний акцент зроблено на багатогранності діяльності козацької старшини, що не обмежувалася зовнішніми але й внутрішніми проблемами.

У дослідженні наведено конкретні приклади, коли козаки суворо розправлялись на своїми керманичами, коли ті зловживали владою та своїми посадовими обов'язками.

Виявлено низку проблем у діяльності та формуванні козацької старшини, дотримання принципів справедливості при оплаті за службу тощо.

У статті також наголошено на ролі та відповідальності козацької старшини у протидії будь-яким корупційним діям Гетьмана та його оточення.

Зроблено важливий висновок про надзвичайно важливу роль і місце відповідальності Гетьмана перед козаками в тому числі за будь-які корупційні дії. Усе це негативно впливало на становлення і формування Гетьманщини на теренах України.

Ключові слова: зловживання, корупція, посадові особи, влада, козаки, відповідальність, демократія.

Servetsky Ivan Vasilyovych,

Doctor of Law, Associate Professor, Professor at the Department of National Security of the Institute of Security Law named after Volodymyr Veliky «Interregional Academy of Personnel Management», 2, Frometivska Str, Kyiv, 03039; siv2055@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-5713-8911>

Sushko Oleksandr Volodymyrovych,

Postgraduate Student at the Department of Law Enforcement and Anti-Corruption Activities of the Educational and Scientific Institute of Law named after Volodymyr Veliky «Interregional Academy of Personnel Management», 2, Frometivska Str, Kyiv, 03039; eninpoker1917@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0008-2602-6328>

HISTORICAL FUNDAMENTALS OF THE FIGHT AGAINST CORRUPTION

Abstract. The article carries out a comprehensive analysis of the activities of the National Liberation Struggle of the Cossacks on the territory of Ukraine. Individual issues of the activity of the hetman state and the peculiarities of the formation of relations between the Cossack foreman and the Cossacks are considered. The vulnerability of the new state entity, which was formed under the leadership of the Hetmanate, and what significance it had for the formation of the democratic structure of the Ukrainian state was clarified. The main emphasis is placed on the multifaceted activity of the Cossack foreman, which was not limited to external but also internal problems. The study gives specific examples when the Cossacks severely cracked down on their helmsmen, when they abused their power and their official duties. A number of problems were identified in the activity and formation of the Cossack foreman, compliance with the principles of justice when paying for service, etc. The article also emphasizes the role and responsibility of the Cossack foreman in

countering any corrupt actions of the Hetman and his entourage. An important conclusion was made about the extremely important role and place of responsibility of the Hetman before the Cossacks, including for any corrupt actions. All this had a negative impact on the establishment and formation of the Hetmanship on the territory of Ukraine.

Key words: *abuse, corruption, officials, power, Cossacks, responsibility, democracy.*

Постановка проблеми: Корупція завжди була актуальною проблемою для нашої країни. На жаль під час війни це питання залишається актуальним тому, що окремі посадові особи зловживають своїм становищем та привласнюють значні матеріальні кошти виділенні: на збройні сили, на забезпечення на найменш захищених верст населення. Натомість корупція підриває довіру до органів влади та управління, зменшує довіру іноземних партнерів до нашої влади, дискредитує ринкові відносини, руйнує механізми розвитку конкуренції, сприяє монополізму в економіці та лобіює прийняття не ефективних законів та нормативні актів з ознаками корупції.

Негативні наслідки корупції для України полягають ще й в тому, що вона руйнує конституційні засади та принципи справедливості, рівності усіх громадян перед законом, позбавляє громадян права на судовий захист від неправних проявів високопосадовців.

Таким чином, проблема протидії корупції в Україні сьогодні є надзвичайно актуальною проблемою, яка потребує рішучих дій з боку органів влади, управління та громадян.

Така рішуча боротьба, ускладнюється ще й тим, що йде жорстока війна з російською федерацією за демократичні цінності, незалежність та територіальну цілісність нашої держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Саме ці обставини сприяють підвищенню наукового інтересу, до вивчення проблем корупції та удосконалення чинного антикорупційного законодавства таких науковців як: О. М. Бандурка, Л. В. Багрій-Шахматов, О. О. Дудорова, Д. Г. Заброда, В. С. Зеленецького, О. Г. Кальмана, М. М., Луценко, А. В. Мовчана., М. І. Мельника, Г. В. Новицького, В. О. Навроцького, Є. В. Невмержицького, В. Я. Тація, М. І. Хавронюка, О. В. Шевченко та ін.

Метою та завданням статті є розгляд історичних фактів боротьби українського народу з корупцією, визначення її основних складових та удосконалення чинного антикорупційних законодавства в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як впливає з наукової роботи В. Плекана, який писав:... «про історико – правові передумови виникнення корупції в правоохоронних органах України, наше суспільство ще з раннього середньовіччя потерпало від проявів корупції,

а її поширення продовжувався на протязі всього історичного розвитку» [1].

До подібного висновку можна прийти вивчивши роботу «Корупція і військо запорізьке у 20–30-х рр. XVII ст.» за авторством Т. Ковалець [2]. У цій роботі добре відображено корупційні проблеми козацького війська та причини корупції козацьких старшин.

У роботі В. В. Утвенко ми знаходимо дані, щодо величезного розмаху корупції в часи правління останнього гетьмана К. Розумовського та спроб його адміністрації розібратися з цією проблемою [3].

На думку С. Павленко, «... корупція завжди була проблемним питанням для нашої держави. Перші згадки зловживанням-корупцію посадових осіб датовані ще на кінець IV століття. Тоді набули розповсюдження такі поняття, як «хабар» та «посул». Але на відміну від сучасного законодавства ці поняття не вважались чимось негативним, тобто тоді існувала традиція підношень та подарунків представникам влади і це було закріпленою традицією українського народу» [4, с. 375].

Історичні спогади про зловживання посадових осіб своїм посадовим положенням знайшли своє відображення вже на рубежі IX–X століття, коли починається становлення державності Київської Русі. На той час Русь ще була союзом племінних князівств, але в ній починався процес переходу до ранньофеодального типу правління. При якому, основною формування вищих органів влади відбувалося переважно шляхом впровадження десятикової системи управління без виокремлення центрального управління від місцевого.

В основі цього принципу лежав принцип влади військових, коли територіальними одиницями управляли начальники військових підрозділів тисяцькі, соцькі і десяцькі. В той час таких чиновників називали тіуни, повноваження, яких розповсюджувались на декілька поселень. Вони не отримували заробітної плати з казни, але повинні були збирати для князя податки, а частину зібраного податку залишали собі на «кормління». При такій системі «кормління» чиновники доволі часто зловживали своїми повноваженнями та вимагали від жителів податки вище норми, які потім клали собі у кишеню. Ускладнювалось це ще й тим, що майже ніяких

санкцій за такі зловживання (корупційні дії) не передбачалося [1, с. 65–66]. Крім того, не існувало іншого способу отримання додаткового «кормління» не було і тому була завжди була можливість дати хабар дяку, який займався розподілом «кормління» [5, с. 72].

У 1072 році з прийняттям Правди Ярославичів та поточних редакцій, що стали вже «Руською правдою», було створено таку правову систему де всю владу та захист мали панівні версти населення, і тому посилювалась відповідальність за порушення феодального закону та закріплювався імунітет феодалів та їх право експлуатувати підлегле населення. Разом з тим, певним чином обмежувалося лихварство [4, с. 375]. Тобто, була створена така система, що сприяла розвитку та поширенню корупції у суспільстві.

В. Плекан пропонує такий опис правової ситуації, що склалося на той час: «... за скоєний злочин у Київській Русі можна було просто відкупитись, а сума штрафу залежала від соціального статусу жертви: наприклад, вбивство чиновника «коштувало» дорожче, ніж простого смертного. А взятку суддям давали не для вирішення справи на власну користь, а просто для того, щоб суддя почав її розгляд» [1, с. 66].

Правові норми «Руської Правди» не передбачали відповідальності за хабарництво та навіть такого злочину, як хабарництво не існувало, як і самого поняття (корупція). Навіть більше того, сама правова система змушувала громадян давати хабарі, щоб захистити свої права.

Не краще ситуація з хабарництвом була після включення українських земель до Польського королівства та Литовського князівства. На землі західної України, які входили до складу польського королівства розповсюджувалась дія законів Польщі, а саме: «... Вислоцький статут 1347 року та Вартський статут 1420–1423 років В яких не передбачалося відповідальності за хабарництво» [1, с. 67].

На землях де діяв Литовський статут ситуація була подібна до тих, що була за часів Київської Русі, адже багато ідей для цього статуту було запозичено з «Руської правди». Тому, у литовських, а згодом і в судах Речі Посполитої чиновники могли уникати покарання за умов наявності покровителя та матеріальних статків.

С. О. Павленко наводить слова історика ІІІ. Старовольського, який жив у той час і зробив опис правосуддя того часу: «...у судах у нас завелися нечувані побори, підкупи; наші війти, лавники, бурмистри – всі продажні, а про донощиків, які підводять невинних людей в біду, і говорити нема чого. Спіймають багатого, заплу-

тають і засадять до тюрми, та й тягнуть з нього подарунки і хабарі» [1, с. 67].

Дещо іншою була ситуація на землях, які знаходилися під владою реєстрових та запорізьких козаків. Козацтво це був особливий стан військових-землеробів, тому на їх землях усе підпорядковувалось неписаним законам і нормам соціуму Республіки, тому в історичних джерелах корупційні явища, пов'язані із запорозьким військом, також фіксуються доволі часто [2, с. 47].

Причиною розповсюдження корупції може слугувати те, що право, закони та суд Війська Запорізького у цей період, з одного боку, були демократичними, особливо під час мирного часу, а з іншого – вищі козацькі стани приймали такі правові акти, які часто робили старшину та шляхту непідсудними – мали виражений становий характер, що проявлялося під час військових походів, коли військові старшини мали майже необмежену владу. І це не дивно, адже чіткого поділу влади на території козацьких земель тоді не існувало й вся охорона та розшукова діяльність зосереджувалась в руках отаманів і гетьманів, а кримінальне судочинство здійснювали полкові судді, писарі за дорученнями полковників і гетьманів. [4, с. 376–377].

Разом з тим, були й перші ознаки протидії зловживанню (корупції) з боку вільного люду, а саме козаки могли відстоювати своє право на участь у державних та політичних процесах. Тому козацькі отамани та гетьмани в своїх рішеннях доволі часто орієнтувалися на думку простих козаків. З цієї причини на січі козацькі старшини намагалися викорінювати корупцію жорсткими методами, а саме: «...упіймані на крадіжці позбувалися посади, а то й життя, все залежало від обставин злочину та громадської думки стосовно злочинця» [6, с. 29].

Так, наприклад, коли у 1594 році на Запоріжжі побував військовий дипломат австрійського імператора Еріх Лясота, то він з великим здивуванням звітував, що таких найманців буде доволі дешево утримувати, бо їх начальники не признавали «здобрення» та не брали хабарі. Тоді він описав поведінку козаків так: «... я вручив їм 8000 дукатів золотом, а вони тут же розіслали на землі декілька татарських «кобеньків»,... висипали на них гроші і звелили кільком старшинам перелічити їх» [2, с. 52–53].

Така позитивна тенденція не могла існувати вічно. З часом козацька старшина почала деградувати. Через вдалі військові походи початку XVII століття та затвердження офіційного статусу козацького війська козацька старшина почала ввести себе по іншому і вимагала для

себе більше прав на стати, що призвело до поширення корупції та зловживання владою. Так, за московські походи козацькі старшини хотіли від польської влади додаткової платні на старших, осавулів: кілька тисяч злотих. З часом командування реєстрових козаків почали брати приклад зі своїх польських «колег», тобто «запускати свої руки» до військової скарбниці.

Так, у 1630 році в реєстровому суспільстві виник корупційний скандал, через корупційні дії реєстрового старшини Григорія Чорного. Тоді він разом призначеними коронним гетьманом Станіславом Конєцпольським та комісарами А. Киселем та А. Ранаховським провели ревізію козацького реєстру 1626 року і виписали звітні 300 козаків, які втекли на Запорозьку січ через невдоволення діями з боку польських жовнірів. І хоча в ревізії не було нічого протизаконного, але в той же самий час польські урядники привезли платню реєстрового війська, яку Чорний вирішив затримати у себе, мотивуючи необхідністю остаточно з'ясувати стосунки із січовим товариством, яке мало добровільно підкоритися старшому і привезти «на волю» гармати й «інші скарби». Зрозуміло, що таким чином Чорний хотів залишити у себе платню для тих кого було висано з реєстру [2, с. 53, 7, с. 2].

Таким чином Чорний, затримавши у себе платню, порушив споконвічний принцип максимальної прозорості грошових операцій у запорозькому війську. Через, що козаки вже не могли миритися зі зрадливою політикою Чорного. У березні 1630 році кошовий отаман Війська Запорізького Тарас Федорович Трясило підняв повстання нереєстрового козацтва проти влади гетьмана реєстрового козацтва Григорія Чорного та проти гніту уряду Речі Посполитої. Після прибуття повстанців до Черкас де вони схопили Чорного та його найближче оточення й за вироком козацької ради стратили [7, с. 5]. Григорію Чорному відрубали руки, а тіло четвертували, за те, що він наважився полізти до військової казни, а також зрадити свій народ та віру [2, с. 54].

Ця історія покарання гетьмана Григорія Чорного нічого не навчила реєстрове командування і вже у 1634 році знов спалахнув новий скандал. Коли зі Смоленської війни повернулися козаки і потрібно було знов робити перепис. Роботу з перепису доручили Ілляшу Караїмовичу. Тоді хабарництво зі сторони козацької старшини та «регіментаря реєстру» дійшло до такого розмаху, що прості козаки навіть писали скарги до короля Владислава IV, який у відповідь на ці скарги послав спеціальну комісію для розгляду

кривд реєстрових козаків, але даних про її діяльність та результати не дійшли до нашого часу [1, с. 54].

Надалі з корупцією намагався боротися Богдан Хмельницький, особливо з тими проявами корупції, яка ґрунтувалася на прояві зради. Так, до наших днів дійшла справа полковника М. Федоровича, який після загибелі Тимофія Хмельницького в місті Сучава в 1653 був обраний наказним гетьманом, тоді поляки почали шукати способи порозумітися з ним. Згодом вони змогли його підкупити та домоглися від нього «прийняття присяги» на користь польського короля та на організацію змови проти Хмельницького. За це він отримав право повернутися до України зі зброєю в руках і тілом гетьманіча Тимофія. Повернувшись в Україну Федорович привласнив собі статки Тимофія Хмельницького та осів в Корсуні, де почав підкупляти собі прибічників за допомогою обіцянок та грошей. Але суботівський отаман Лаврін Капуста, який займався контррозвідкою у оточенні Хмельницького вчасно викрив цей задум та доповів про це Б. Хмельницькому. Дізнавшись про це Б. Хмельницький наказав Лавріну Капусті негайно схопити та стратити зрадників. Згодом у Корсуні М. Федоровича заарештували і після тортур стратили, як корупціонера-зрадника. [8, с. 203–204].

Вже після Національно-визвольної війни (1648–1657) почнеться загострення проблем корупції на території Гетьманщини, що стане однією з ознак доби руїни. Коли козацька старшина буде оббирати прості поселення посполитого люду, бо ці поселення тільки недавно перейшли від влади католицької шляхти у розряд «вільних військових сіл», землі яких формально вважалися власністю держави» і де усе вирішувалось через чиновників та козацьких старшин [6, с. 29].

В період руїни таке явище, як політична корупція стане звичайним ділом, так наприклад сподвижник Мазепи Павло Герцик здобуде пернач половника купивши голоси полтавських козаків [9, с. 4].

Вже за часів правління Івана Мазепи корупція стане однією з причин поразки повстання яке він очолив. Розуміючи причини поразки та шукаючи підтримки у простого люду козацька старшина на чолі з Пилипом Орликом виділять у X статті Конституції Пилипа Орлика завершальну частину під питання корупції, у цій частині Орлик застерігає старшину: «...щоб вона не використовувала свого становища для визиску козаків, селян і ремісників. У ній

заборонялася практика купівлі керівних посад, оскільки «всілякі утиски та здирства бідним людям походять здебільшого від владолюбних накупів». А для майбутніх гетьманів він дає пораду «для припинення цієї корупційної практики гетьман зобов'язувався ретельно стежити за тим, щоб усі посади, насамперед полковницькі, були виборними» [10, с. 27].

Конституція Пилипа Орлика, на жаль, не була прийнятою і не діяла на території України. Проблема протидії корупції на території України надалі не вирішувалась.

В часи правління гетьмана Кирила Розумовського корупція знайшла своє місце майже у всіх сферах суспільного життя. Так під час свого правління він та його адміністрація буде намагатися боротися з проявами зловживань та корупції зі сторони чиновників та родових козаків. На жаль вони могли залучати лише незначні покарання за прояви корупції, наприклад такі як: зобов'язання за постановою суду повертати награване, застосувати штрафні санкції, винесення попередження про те, що в разі повторення зловживань службовим становищем посадова особа буде звільнена, звільнення з займаної посади за утиски та збитки та найбільш радикальне покарання – ув'язнення на деякий час, найчастіше міських урядовців, рідко козацької старшини.

Смертна кара на території Гетьманщини не застосовувалась, що дуже відрізняло Гетьманщину від Російської імперії на території якої, в той час діяла в той час смертна кара за прояви корупції [3, 132–133].

В останні десятиліття корупція досить часто інтерпретується як складне негативне суспільне явище, зумовлене внутрішніми політичними, економічними, культурними й адміністративними чинниками [11]. М. І. Мельник розглядає корупцію як різновид соціальної корозії, яка роз'їдає і руйнує органи державної влади, державу та суспільство в цілому. В її основі лежать такі вікові традиції взаємодії в суспільстві, як «послуга за послугу», *do ut des* («даю, щоб ти дав») [12, с. 34].

На думку А. В. Мовчана наявні форми корупції сприяли виникненню нових її форм, що зумовлено широким колом об'єктивних і суб'єктивних причин, що є характерними для умов кардинальних політичних і соціально-економічних перетворень у суспільстві та державі. Серед таких причин поширеності корупції в Україні визначіє наступні: «... 1) психологічні втрати перехідного періоду у житті суспільства. Розпад старої системи моральних та інших духовних

цінностей спричинив ситуацію втрати значною частиною населення моральних орієнтирів, духовних опор і, одночасно, до широкого поширення цинізму, аморальності та криміналізації суспільної свідомості; 2) становлення нових державних інститутів. Стара вертикаль державного управління поступово замінюється новою. Досить частим реорганізаціям піддається система центральних органів влади – міністерств, відомств. Вони скорочуються, об'єднуються, реорганізуються, потім знову поновлюються, відроджуються. Зрозуміло, що в таких умовах вірогідність корупційних діянь значно зростає; 3) перерозподіл державної власності. Після проголошення незалежності України розпочався процес перерозподілу державної власності у нові її форми: створення акціонерних товариств, передача в оренду, розпродаж і перехід у приватну власність земель, підприємств тощо.

Цей процес супроводжується чисельними корупційними діяннями, пов'язаними як з оцінкою вартості об'єктів, так і з передачею (продажем) їх новим господарям; 4) тінізація економіки. Тіньовою економікою називають економічну діяльність, яка не враховується і не контролюється офіційними державними органами, або спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства. Тіньова економіка підриває основи існування держави, розкладає державний апарат, оскільки однією з умов її наявності є широкий підкуп працівників державних органів; 5) кризові економічні явища. Спад виробництва, скорочення об'ємів продукції, відсутність оновлення основних фондів у всіх галузях народного господарства сприяють тому, що все більше підприємств, юридичних і фізичних осіб вимушені шукати кредити, позички і дотації. За таких обставин збільшується кількість звернень до чиновників відповідних міністерств і відомств і, як наслідок, більш поширеною і всеосяжною стає корупція, захоплюючи все нові й нові сфери суспільства; 6) незавершеність формування правового поля в Україні» [13].

У Законі України «Про запобігання корупції» корупція визначається як використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій

статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [14].

Суперечливість вимог чинного закону та інших законів стає причиною масового тиску на державні органи, створює сприятливі умови до корупційних дій з боку посадових осіб державних установ, організацій і підприємств різних форм власності; незадовільний стан протидії злочинності.

В умовах криміналізації суспільства, поширення особливо тяжких злочинів, боротьба з корупцією за рангом важливості поступається місцем перш за все замахам на вбивства, розбійними нападами тощо. Разом з тим правоохоронні та антикорупційні органи потребують сучасних дієвих методик виявлення і фіксації корупційних діянь, їх ефективного попередження; незадовільний стан боротьби з контрабандою на митницях та в зоні проведення АТО. У результаті Державний бюджет України не отримує мільярди гривень надходжень. Водночас корумповані митники та правоохоронці незаконно збагачуються; прорахунки у кадровому забезпеченні інституту управлінської ланки в органах державного управління. Практична робота з персоналом, який виконує завдання в умовах корупційних ризиків, потребує врахування не тільки наявності провокуючих чи сприятливих чинників професійної діяльності на конкретній посаді, але передусім психологічних особливостей особистості [5, с. 74–75].

За офіційними статистичними даними МВС України, правоохоронними органами за 2016 рік складено і направлено до суду 2994 протоколи про адміністративне корупційне правопорушення (проти 2147 або в 1,4 рази більше ніж за 2015 рік). За результатами судового розгляду протоколів до адміністративної відповідальності притягнуто 1900 осіб, закрито 765 адміністративних справ, у т.ч. 393 – за відсутністю події і складу правопорушення. Із числа притягнутих до адміністративної відповідальності за скоєння корупційного правопорушення із займаної посади звільнено лише 24 особи. За цей же період викрито 2175 корупційних кримінальних правопорушень (проти 2493 або на 12,8% менше ніж за 2015 рік). За результатами розслідування скеровано до суду з обвинувальним актом або клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру 2130 кримінальних проваджень про корупційні діяння стосовно 1974 осіб. За вчинення корупційних правопорушень засуджено 492 особи, виправдано 33 особи [6].

Водночас показові затримання прокурорів, суддів, чиновників так і не переросли у реальні судові вирoki. А оприлюднення декларацій із сотнями тисяч і мільйонами доларів готівки, десятками квартир, будинками, земельними ділянками, елітними автомобілями, іншими цінностями викликало безліч запитань не лише у наших співвітчизників, а і в західних партнерів. Зокрема, члени Кабінету Міністрів України задекларували 7 млн доларів США готівкою [7], народні депутати України – майже 12 млрд грн, дві третини з яких теж готівка [8].

Одне з центральних місць у загальнодержавному механізмі протидії корупції посідають правоохоронні органи. Зважаючи на те, що корупція глибоко проникла в державний апарат і правоохоронні органи, держава створює відповідні центральні органи зі спеціальним статусом та правоохоронні органи з протидії корупції.

Як свідчить зарубіжний досвід, найбільших досягнень у реалізації антикорупційного законодавства вдалося отримати в тих країнах, де були створені незалежні спеціалізовані органи боротьби з корупцією.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції визначено: органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [4].

Однак діяльність цих органів стикається з низкою проблем, пов'язаних з відсутністю якісної законодавчої бази, не розроблені системні підходи стосовно діяльності суб'єктів протидії корупції та їх взаємодії з громадянським суспільством у цій сфері, відсутнє концептуальне бачення організаційноправового забезпечення протидії корупції. Затримується розгляд Верховною Радою України важливих для боротьби з корупцією законопроектів щодо створення Спеціалізованого антикорупційного суду та надання Національному антикорупційному бюро права автономного

Залишаються актуальними проблеми підготовки висококваліфікованих фахівців для правоохоронних органів, орієнтованих на боротьбу з корупцією. Крім того, затягується запуск Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів й Державного бюро розслідувань, які також мають грати важливу роль у запобіганні корупції в Україні. Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та

інших злочинів, є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, та з управління активами, на які накладено арешт або які конфісковано у кримінальному провадженні. Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Покращання ефективності протидії корупційним проявам є також одним із основних зобов'язань, взятих Україною у межах співпраці з міжнародними фінансовими та іншими організаціями.

Проблема протидії корупції є актуальною з огляду на значну увагу суспільства до цієї діяльності, високий рівень недовіри до суб'єктів владних повноважень й високу латентну корумпованість службових і посадових осіб. В Указі Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» антикорупційна реформа визначена як одна з пріоритетних поряд з реформою системи національної безпеки і оборони, судовою реформою та реформою правоохоронної системи, децентралізацією та реформою державного управління [9]. Основною метою антикорупційної реформи є суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції. Це має бути досягнуто завдяки належній реалізації нової Антикорупційної стратегії та успішному впровадженню нових антикорупційних механізмів, а саме:

- декларування майнового стану публічних службовців, запобігання та врегулювання конфліктів інтересів, перевірка доброчесності службовців і моніторинг їхнього способу життя.

Подолання політичної корупції вимагає докорінної реформи системи політичного фінансування.

Важливим є використання новітніх технологій, зокрема для забезпечення державою доступу до інформації у формі «відкритих даних».

Реформування системи забезпечення протидії корупції є одним із визначальних напрямів на шляху до її подолання.

Висновки. З цією метою пропонується здійснити наступні заходи:

- започаткування багатоцільової системи протидії корупції;

- надання Національному антикорупційному бюро права автономного зняття інформації з каналів зв'язку;

- удосконалення діяльності Національного агентства із запобігання корупції щодо забезпечення ефективної перевірки е-декларацій високопосадовців та оперативного реагування на виявлені порушення;

- обрання нового керівництва Державного бюро розслідувань, яке буде ефективно протидіяти корупції в структурах правоохоронних органів;

- запуск Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;

- удосконалення діяльності фінансової розвідки (фінмоніторингу);

- спрощення процедури податкової звітності та сплати податкових і неподаткових платежів;

- посилення вимог до діяльності контролюючих органів, подальше скорочення кількості необхідних ліцензій, дозволів, патентів;

- розмежування повноважень органів державної влади щодо надання адміністративних послуг і виконання контролюючих чи інспекційних функцій;

- остаточна відмова від негрошових форм розрахунків у господарському комплексі України;

- забезпечення прозорості процесів приватизації, а також здійснення державних закупівель та проведення тендерів і аукціонів;

- розвиток електронного урядування;

- реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування з метою забезпечення її професійності та відповідальності;

- залучення населення до створення громадських організацій у протидії корупції;

- формування системи підготовки фахівців з антикорупційної діяльності та проведення антикорупційної освіти в системі підготовки фахівців усіх спеціальностей [10, с. 13–14].

Саме такі напрями протидії корупції були визначальними в ряді зарубіжних країн (Сінгапур, Польща), які, за визнанням міжнародної спільноти, досягли значних успіхів у цій сфері [11].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Плекан В. Історико-правові передумови виникнення корупції в правоохоронних органах України. Методологія теорії і практики юриспруденції, Одеська юридична академія, 1' 2021, с. 248, DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.2082>.

2. Ковалець Т. Корупція і військо запорізьке у 20–30-х рр. XVII ст. Український історичний збірник, Інститут історії України НАН України, Вип. 16, 2013, с. 458, УДК 94(477) «16».
3. Утвенко В. В. Зловживання службовим становищем в Україні в роки гетьманування К. Розумовського та антикорупційні заходи гетьманського уряду, Історичні науки, Київський Національний економічний університет ім. В. Гетьмана, Київ, 2017, с. 150.
4. Павленко С. О. Основні етапи боротьби з хабарництвом: історичний аспект, *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*, 2013, № 2, с. 41.
5. Походзіло Ю. М. Становлення податкової функції держави на українських землях у часи Київської Русі та феодальної роздробленості XII–XIV ст. *Право та інновації*. 2017, № 4 (20). с. 102.
6. Дедурін Г. Г., Серховець Д. І., Хара С. Г. Прояви корупційних дій та боротьба з ними за часів гетьманщини. т. 11., том 8, розд. 2, с. 31.
7. Грушевський М. С. Історія України–Руси: т. 11., том 8, розд. 2.
8. Степанков В. Розвідка і контррозвідка Богдана Великого (1648-1657), Кам'янець Подільський, 2008, с. 264, ISBN 978-066-96-959-9-4
9. Саліженко О. В., Чабанна М. В. Типи виборчої системи і політична корупція в Україні: механізми зміни та фактори впливу: Національний університет "Києво-могилянська академія", Київ, 2021, с. 81;
10. Тараненко М. Г., Тараненко М. М. Конституція Пилипа Орлика 1710 р. як першоджерело розвитку конституціоналізму в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*, Випуск 2 (37), 2021, с. 107, DOI <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2.867>
11. Ефективність запобігання та протидії корупції в Україні: проблеми та перспективи URL: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2015/02/blog-post.html>.
12. Мельник М. І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства / М.І. Мельник. К.: Парлам. вид-во, 2000. 256 с.
13. Мовчан А. В. Вісник кримінального судочинства. 2017, № 1, С. 117–120.
14. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 49. Ст. 2056.
- K. Rozumovskoho ta antykoruptsiini zakhody hetmanskoho uriadu [Abuse of official position in Ukraine during the years of the hetmanship K. Razumovskyi and anti-corruption measures of the Hetman government], *Historical Sciences*, Kyiv National University of Economics named after V. Hetman, Kyiv, p. 150.
4. Pavlenko, S. O. (2013). Ocnovni etapy borotby z khabarnytstvom: istorychnyi aspekt [The main stages of the fight against bribery: historical aspect], *Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, No. 2, p. 41.
5. Pokhodzilo, YU. M. (2017). Stanovlennia podatkovoi funktsii derzhavy na ukraïnskykh zemliakh u chasy Kyivskoi Rusi ta feodalnoi rozdroblenosti XII–XIV st [The formation of the tax function of the state on Ukrainian lands during the times of Kyivan Rus and feudal fragmentation of the 12th–14th centuries], *Law and Innovations* No. 4 (20) p.102.
6. Dedurin, H. G., Serkhovets, D. I., Hara, S. G. Proiavy koruptsiinykh dii ta borotba z nymy za chasyv hetmanshchyny [Manifestations of corruption and the fight against them during the hetmanship]. t. 11., volume 8, ch. 2, p. 31.
7. Hrushevskiy, M. C. Istoriia Ukrainy–Rusy [History of Ukraine–Russia]: Vol. 11., volume 8, ch. 2.
8. Stepankov, V. (2008). Rozvidka i kontrrozvidka Bohdana Velykoho (1648-1657) [Intelligence and counter-intelligence of Bohdan the Great (1648-1657)], *Kamianets Podilskyi*, p. 264, ISBN 978-066-96-959-9-4
9. Salizhenko, O. V., Chabanna, M. V. (2021). Typy vyborchoi systemy i politychna koruptsiia v Ukraini: mekhanizmy zminy ta faktory vplyvu [Types of electoral system and political corruption in Ukraine: mechanisms of change and factors of influence]: *National University "Kyiv-Mohylian Academy"*, Kyiv, p. 81.
10. Taranenko, M. G., Taranenko, M. M. (2021). Konstytutsiia Pylypa Orlyka 1710 r. yak pershodzherelo rozvytku konstytutsionalizmu v Ukraini [Constitution of Pylyp Orlyk in 1710 as the primary source of the development of constitutionalism in Ukraine]. *Carpathian Legal Bulletin*, Issue 2(37), p. 107, DOI <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2.867>
11. Efektyvnist zapobihannia ta protydii koruptsii v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Effectiveness of preventing and countering corruption in Ukraine: problems and prospects]. Retrieved from: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2015/02/blog-post.html>.
12. Melnyk, M. I. (2000). Khabarnytstvo: zahalna kharakterystyka, problemy kvalifikatsii, udoskonalennia zakonodavstva [Bribery: general characteristics, qualification problems, improvement of legislation] / M.I. Melnyk K.: Parlam. edition, 256 p.
13. Movchan, A. V. (2017). Visnyk kryminalnoho sudochynstva [Bulletin of Criminal Justice] No. 1, P. 117–120.
14. Pro zapobihannia koruptsii [On Prevention of Corruption]: Law of Ukraine dated October 14 2014 No. 1700-VII. *Bulletin of the Verkhovna Rada*. 2014. No. 49. Art. 2056.

REFERENCES:

1. Plekan, V. (2021). Istoryko-pravovi peredumovy vynyknennia koruptsii v pravookhoronnykh orhanakh Ukrainy [Historical and legal prerequisites for the emergence of corruption in law enforcement agencies of Ukraine], *Methodology of theory and practice of jurisprudence*, Odesa Law Academy, 1' p. 248, DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.2082>.
2. Kovalets, T. (2013). Koruptsiia i viisko zaporizke u 20–30-kh rr. XVII st [Corruption and the Zaporizhzhya Army in the 20s and 30s. 17th century], *Ukrainian historical collection*, Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine, Vol. 16, c. 458, UDC 94(477) "16".
3. Utvenko, V. V. (2017). Zlovzhyvannia sluzhbovym stanovyshchem v Ukraini v roky hetmanuvannia